

Resultaten van controles op en kengetallen van landbouwbedrijven aangemeld voor derogatie alsmede kengetallen van de Nederlandse veehouderij.

Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu (VROM)
Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV)
→ Dienst Regelingen van het ministerie van LNV
→ Algemene Inspectiedienst van het ministerie van LNV

Den Haag, 25 juni 2010

Abstract

This report describes the administrative and physical checks that have been carried out on farms that have applied for an individual derogation in 2007, 2008 and 2009. At the start of 2006 a total of 25,415 farms applied for an individual derogation in order to be able to apply up to 250 kg N/ha of animal manure on their land. At the start of 2009 this number has decreased to 23.749 (- 6,6%). Checks for compliance with the 70% minimum grassland criterion for the 2009 derogation was carried out on nearly all derogation farms. Based on this check 397 farms did not yet comply with the criterion.

In order to check on compliance with the derogation standard (250 kg N/ha), the nitrogen application standards and the phosphate application standards, farmers need to report detailed information on farming practices to the Ministry of Agriculture, Nature and Food Quality. The data on the derogation of 2009 is now being collected and will be complete around the summer of 2010. Details on compliance with the derogation standard (250 kg N/ha) on derogation farms in 2009 will thus be incorporated in the June 2010 report. The process of collecting the data on the derogation of 2008 has been completed. The administrative checks have resulted in 19 derogation farms that did not comply with one or more of the standards (application standard for animal manure, application standard for total nitrogen fertilization and the application standard for total phosphate fertilization).

Physical controls were carried out on 713 derogation farms. Deviations were noted with regard to soil samples, the presence of a sufficient fertilizer plan, and the 70% minimum grassland criterion. A number of these farms are known to have decided not to make use of individual derogation but limit the use of animal manure to 170 kg/ha instead.

The numbers of cattle have risen between 2008 and 2009. The numbers of pigs (+ 1,3%) and poultry (+ 0,5%) have risen slightly while the number of dairy cattle (+ 3,4%) has risen considerably. Number of goats are still on the rise. The number of sheep has decreased slightly between 2008 and 2009. Compared to 2002 there has been a decrease in the production of nitrogen (-3,7%) and an increase in the production of phosphate (+1,1%) in animal manure in 2009 (figures for 2009 are provisional). In 2008 the production of phosphate exceeded the 2002 production level.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	1
2. De derogatiebeschikking.....	2
2.1 Monitoring.....	2
2.2 Controles.....	2
2.3 Verslaguitbrenging.....	3
3 Administratieve controles.....	4
3.1 Aanmelding	4
3.2 Controle op 70% grasland	4
3.3 Controle op gebruiksnormen	5
4 Specifieke controles (5%-controle).....	7
4.1 Opgave percelen en gewassen.....	7
4.2 Opgave aantallen dieren.....	7
4.3 Opgave mestproductie	7
5 Fysieke controles (3%-controle)	8
5.1 Samenvatting van resultaten van de uitgevoerde fysieke controles in 2009.	8
5.2 Uitvoering van de fysieke controles.....	8
5.3 Steekproef gebruiksnormen en derogatie.....	9
5.3.1 Derogatie 2007	9
5.3.2 Derogatie 2008	9
5.3.3 Derogatie 2009	10
5.4 Selecte fysieke controles op gebruiksnormen en derogatie	10
5.4.1 Derogatie 2007	10
5.4.2 Derogatie 2008	10
5.4.3 Derogatie 2009	11
5.5. Selectie op basis van derogatievoorwaarden 2009	11
6 Kengetallen	12
6.1 Bemestingsgegevens derogatiebedrijven.....	12
6.2 Trends in omvang veestapel.....	12
6.3 Excretiefactoren varkens en pluimvee.....	13
6.4 Trends in nationale mestproductie	14

1. Inleiding

Op grond van de Nitraatrichtlijn (91/676/EEG) heeft de Europese Commissie aan Nederland een derogatie toegekend. Deze derogatie is vastgelegd in de *Beschikking van de Commissie van 8 december 2005 tot verlening van een door Nederland gevraagde derogatie op grond van Richtlijn 91/676/EEG van de Raad inzake de bescherming van water tegen verontreiniging door nitraten uit agrarische bronnen (2005/880/EG)*¹ (hierna: derogatiebeschikking).

De verleende derogatie biedt Nederland de mogelijkheid om landbouwbedrijven met ten minste 70 % grasland toestemming te geven om tot 250 kg stikstof uit dierlijke mest per hectare per jaar op of in de bodem te brengen.

De mogelijkheid om tot 250 kg stikstof uit dierlijke mest per hectare per jaar op of in de bodem te brengen is gebonden aan een aantal strikte voorwaarden voor de bedrijven die in aanmerking willen komen voor een derogatie. Deze voorwaarden zijn opgenomen in de Meststoffenwet en onderliggende Uitvoeringsbesluit Meststoffenwet en Uitvoeringsregeling Meststoffenwet.

Naast voorwaarden die gesteld worden aan de bedrijven die gebruik wensen te maken van een individuele derogatie worden aan de Staat der Nederlanden een aantal verplichtingen opgelegd. Deze hebben betrekking op monitoring, controles en verslaguitbrenging over de werking van de derogatie en milieuresultaten op bedrijven die gebruik maken van een individuele derogatie (zie § 2).

De verplichtingen ten aanzien van monitoring, controle en rapportage zijn als volgt:

- A. Percentages aan graslandbedrijven, dieren en landbouwgronden in elke gemeente die onder een individuele derogatie vallende (artikel 8 van de derogatiebeschikking);
- B. Monitoringgegevens van bodemwater, waterlopen en ondiep grondwater (artikel 10, lid 1);
- C. Resultaten van toezicht en handhaving (artikel 10, lid 1);
- D. Synthese van trends (artikel 10, lid 2);
- E. Verslag over bemesting en opbrengst per bodemtype en gewas (artikel 10, lid 4).

Het voorliggende rapport omvat de onderdelen C en D. Onderdeel B is in een aparte rapportage opgenomen (RIVM, *Landbouwpraktijk en waterkwaliteit op landbouwbedrijven aangemeld voor derogatie; Resultaten meetjaar 2008 in het derogatiemeetnet*, rapport 680717014/2010). Onderdeel E (een uitgebreide analyse van gewasopbrengsten op Nederlandse melkveebedrijven) is in 2008 uitgebracht². Onderdeel A bestaat uit een aparte rapportage die ieder jaar in juni aan de Europese Commissie wordt aangeboden.

Nederland heeft eerder in juni 2006, 2007 en 2008 over onderdeel A aan de Europese Commissie gerapporteerd. De onderdelen C en D alsmede onderdeel B zijn door Nederland in maart 2007, 2008 en 2009 aan de Europese Commissie gerapporteerd.

---

¹ PB L 324/89.

² Aarts, H.F.M., Daatselaar, C.H.G. en Holshof, G. (2008) Bemesting, meststofbenutting en opbrengst van productiegroenland en snijmais in Nederland. Wageningen, Plant Research International, rapport 208.

2. De derogatiebeschikking

In de derogatiebeschikking zijn een aantal voorwaarden voor Nederland opgenomen die betrekking hebben op monitoring, controles en verslaguitbrenging. In deze paragraaf worden deze nader benoemd.

2.1 Monitoring

Eén van de voorwaarden uit de derogatiebeschikking betreft de inrichting van een monitoringsnetwerk voor de bemonstering van grondwater, bodemvocht, drainwater en sloten op landbouwbedrijven waaraan een individuele derogatie is toegestaan.

Naast de monitorverplichting is er de verplichting om te rapporteren over de ontwikkeling van de waterkwaliteit die gebaseerd is op de monitoring van de uitspoeling uit de wortelzone, van de oppervlaktewater- en van de grondwaterkwaliteit, en van modelmatige berekeningen. Ook moet elk jaar voor de verschillende bodemtypen en gewassen een verslag worden ingediend over de bemesting en de opbrengst op graslandbedrijven waaraan een derogatie is toegestaan, om de Commissie inzicht te geven in het beheer op deze bedrijven en in het bereikte niveau van optimalisering daarvan.

In opdracht van het Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu (VROM) en het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) heeft het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM)³ een rapportage opgesteld over monitoringgegevens van bodemwater, waterlopen en ondiep grondwater (artikel 10, lid 1) en over bemesting en opbrengst per bodemtype en gewas (artikel 10, lid 4)⁴.

2.2 Controles

Eén van de verplichtingen van de derogatiebeschikking betreft het uitvoeren van administratieve controles op alle bedrijven waaraan een individuele derogatie is toegestaan (artikel 9, lid 2). De administratieve controles dienen tot doel na te gaan of de bedrijven zich houden aan de maximum gift van 250 kg stikstof per hectare uit dierlijke mest van graasdieren, de stikstofgebruiksnorm voor meststoffen, de fosfaatgebruiksnorm voor meststoffen en de voorwaarden ten aanzien van het bodemgebruik. Genoemde administratieve controles op alle bedrijven die zich hebben aangemeld voor een derogatie worden uitgevoerd door Dienst Regelingen van het ministerie van LNV.

Op basis van een risicoanalyse, de resultaten van voorgaande jaren en resultaten van a-selecte controles wordt een inspectieprogramma opgesteld (artikel 9, lid 2). Dit inspectieprogramma dient als uitgangspunt voor het vaststellen van de 5% bedrijven die onderworpen worden aan specifieke inspecties met betrekking tot het bodemgebruik, de omvang van de veestapel en de mestproductie. Hetzelfde geldt voor de 3% bedrijven die onderworpen worden aan inspecties ter plaatse met betrekking tot de gestelde voorwaarden in artikel 5 (op- of inbrengen van dierlijke en andere meststoffen) en 6 (bodembedekking). Het inspectieprogramma is opgesteld in nauwe samenwerking tussen Dienst Regelingen en de Algemene Inspectiedienst (AID) van het ministerie van LNV. De inspecties ter plaatse worden uitgevoerd door de Algemene Inspectiedienst.

---

³ In samenwerking het Landbouw Economisch Instituut (LEI).

⁴ RIVM rapport 680717014/2010.

2.3 Verslaguitbrenging

Jaarlijks dient Nederland een beknopt verslag te overleggen aan de Europese Commissie met daarin de resultaten van de controles per bedrijf, met inbegrip van gegevens over overtredende bedrijven op basis van administratieve controles en inspecties ter plaatse (artikel 10, lid 1). Daarnaast dient het verslag de volgende informatie te bevatten (artikel 10, lid 2):

1. bemestingsgegevens voor alle bedrijven;
2. trends in de omvang van de veestapel voor elke categorie vee in Nederland en in de derogatiebedrijven;
3. trends in de nationale productie van dierlijke mest voor wat betreft stikstof en fosfaat; en
4. samenvatting van de resultaten van de controles in verband met de excretiecoëfficiënt voor varkens- en pluimveemest op landelijk niveau.

Dit verslag wordt opgesteld door de ministeries van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM) en Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) op basis van gegevens van de Dienst Regelingen en de Algemene Inspectiedienst.

3 Administratieve controles

3.1 Aanmelding

In januari 2010 is de Uitvoeringsregeling Meststoffenwet aangepast. In de Uitvoeringsregeling Meststoffenwet die geldig was over de jaren 2006 – 2009 stond het volgende opgenomen over de aanmelding voor een individuele derogatie (artikel 25, lid 1):

“ Uiterlijk op 1 december van het kalenderjaar voorafgaand aan het kalenderjaar waarin de gebruiksnorm, bedoeld in artikel 24, eerste lid, wordt toegepast, meldt de landbouwer het bedrijf voor de toepassing van artikel 24, eerste lid, aan bij de Dienst Regelingen” .

Bedrijven dienen zich uiterlijk op 1 december van jaar t aan te melden voor derogatie in jaar $t+1$. In totaal hebben 23.749 bedrijven zich op tijd aangemeld voor de derogatie van 2009. Slechts 0,13 % van de bedrijven (31 in totaal) heeft zich te laat aangemeld. Er zijn geen bedrijven die bezwaar hebben aangetekend tegen het oordeel dat hun aanmelding te laat was. Het aantal van 23.749 betekent een daling in het aantal aanmeldingen van 1,1 % ten opzichte van 2008 (24.007). Voor de daling tussen 2008 en 2009 is geen eenduidige verklaring te geven. Het aantal bedrijven met grasland neemt al decennia gestaag af. Deze daling is ook in de laatste jaren zichtbaar. Dit kan een (gedeeltelijke) verklaring zijn voor het afnemende aantal bedrijven dat zich heeft aangemeld voor een derogatie. Een andere verklaring kan gelegen zijn in de aan de derogatie verbonden voorwaarden. Vanuit de melkveehouderijsector is door een aantal bedrijven aangegeven dat de eis om maximaal 30% van het areaal te gebruiken voor de teelt van maïs problemen oplevert met de ruwvoervoorziening op deze betreffende bedrijven. In tabel 1 is het verloop weergegeven van het aantal bedrijven dat zich in de jaren 2006-2009 heeft aangemeld voor een derogatie.

	Aanmeldingen (totaal*)	Verskil met voorgaande jaar	Aanmelding te laat	Aanmeldingen goedgekeurd na bezwaar
2006	25.415	n.v.t.	130	3
2007	24.578	-3,4%	176	5
2008	24.007	-2,4%	27	0
2009	23.749	-1,1%	31	0

Tabel 1: Aantal aanmeldingen voor een individuele derogatie voor de periode 2006-2009 inclusief verschuivingen per jaar en aantal te late aanmeldingen (*totaal inclusief goedgekeurd na bezwaar).

3.2 Controle op 70% grasland

In het Uitvoeringsbesluit Meststoffenwet staat het volgende opgenomen over het verstrekken van gegevens over gewassen en percelen (artikel 26):

“ De landbouwer verstrekt elk kalenderjaar uiterlijk op 15 mei aan Onze Minister gegevens met betrekking tot:

- a. de op 15 mei van het desbetreffende kalenderjaar betaalde of te betalen oppervlakte van de percelen landbouwgrond, onderscheiden naar gewas en topografische ligging van deze percelen;*
- b. de na 15 mei van het desbetreffende kalenderjaar met een volggewas te betalen oppervlakte van de percelen landbouwgrond, onderscheiden naar gewas en topografische ligging van deze percelen; en*
- c. de oppervlakte en de ligging van in het buitenland gelegen percelen die in het desbetreffende kalenderjaar bij het bedrijf in gebruik zijn” .*

Bedrijven moeten uiterlijk 15 mei van het lopende jaar opgeven welke percelen ze gebruiken en welke gewassen ze daarop telen dan wel gaan telen. Deze opgave vindt plaats met behulp van de Gecombineerde Data Inwinning (GDI). Deze opgaven worden gebruikt voor de landbouwtelling, voor het mestbeleid, voor de GLB-inkomstoeslagen en voor andere beleidscomponenten van LNV.

Dienst Regelingen heeft op het moment van opstellen van deze notitie nagenoeg alle bedrijven die zich hebben aangemeld voor een individuele derogatie voor 2009 gecontroleerd op de voorwaarde van 70% grasland. De controle heeft tot doel die bedrijven die niet voldoen aan de voorwaarde van 70% grasland een waarschuwingsbrief te sturen dat het niet tijdig voldoen aan genoemde voorwaarde betekent dat het bedrijf geen gebruik kan maken van een derogatie. In dat geval geldt de gebruiksnorm voor dierlijke mest van 170 kg stikstof/ha/jr uit de Nitraatrichtlijn. Van de aangemelde bedrijven die tot op heden gecontroleerd zijn bleken 397 bedrijven ook na een nadere administratieve controle nog niet te voldoen aan de voorwaarde van 70% grasland. Deze bedrijven hebben een waarschuwingsbrief ontvangen.

3.3 Controle op gebruiksnormen

In het Uitvoeringsbesluit Meststoffenwet en de Uitvoeringsregeling Meststoffenwet staat het volgende opgenomen over het aanleveren van aanvullende gegevens (artikel 35, lid 1, onderdeel a Besluit):

"Uit de administratie worden jaarlijks gegevens verstrekt aan Onze Minister door:

- a. *landbouwers die in een kalenderjaar een grotere hoeveelheid dierlijke meststoffen produceren dan 170 kilogram stikstof per hectare van de tot het bedrijf behorende oppervlakte landbouwgrond"*

(Artikel 44, lid 1 Uitvoeringsregeling Meststoffenwet):

"De landbouwer, bedoeld in artikel 35, eerste lid, onderdeel a, van het besluit, verstrekt jaarlijks vóór 1 februari aan de Dienst Regelingen met betrekking tot het voorgaande kalenderjaar gegevens uit de administratie over:

- a. *de aan het eind van het kalenderjaar op het bedrijf aanwezige hoeveelheid meststoffen, onderscheiden naar:*
  1. *vaste mest;*
  2. *drijfmest;*
  3. *zuiveringsslib, compost en mengsels van zuiveringsslib en compost; en*
  4. *meststoffen, anders dan dierlijke meststoffen, zuiveringsslib, compost en mengsels van zuiveringsslib en compost;*
- b. *de hoeveelheden meststoffen, anders dan dierlijke meststoffen, zuiveringsslib, compost en mengsels van zuiveringsslib en compost, die op of van het bedrijf zijn aangevoerd, onderscheidenlijk zijn afgevoerd;*
- c. *het gemiddelde aantal in het kalenderjaar op het bedrijf gehouden dieren, anders dan varkens, schapen, geiten en runderen, onderscheiden naar diersoort en diercategorieën per soort voor zover dit onderscheid wordt gemaakt in bijlage D, tabel I; en*
- d. *het aantal aan- of afgevoerde staldieren, anders dan varkens of vleeskalveren, onderscheiden naar diersoort en diercategorieën per soort, voor zover dit onderscheid wordt gemaakt in bijlage D, tabel I".*

Zoals in de rapportage van maart 2007 aangegeven kunnen de controles op de gebruiksnormen pas starten op het moment dat alle gegevens van de derogatiebedrijven geregistreerd zijn bij Dienst Regelingen. Derogatiebedrijven dienen uiterlijk op 1 februari aanvullende gegevens aan Dienst Regelingen te leveren met betrekking tot het voorgaande kalenderjaar. Dienst Regelingen heeft hierop een aantal maanden nodig om deze gegevens te verwerken. De registratie van de gegevens over het jaar 2009 is medio 2010 afgerond waarop de controle van de gebruiksnormen gestart is.

Voor het derogatiejaar 2008 zijn alle derogatiebedrijven op de gebruiksnorm voor dierlijke mest doorgerekend. Dit heeft geresulteerd in 644 derogatiebedrijven die aan een nadere administratieve controle zijn onderworpen. In deze controle is niet alleen gekeken naar de gebruiksnorm voor dierlijke mest maar tevens naar de overige gebruiksnormen.

Uit de nadere administratieve controle zijn bij 19 derogatiebedrijven in totaal 24 overtredingen van de gebruiksnormen geconstateerd. In totaal 15 bedrijven hebben 1 gebruiksnorm overtreden, 3 bedrijven hebben 2 gebruiksnormen overtreden en 1 bedrijf heeft 3 gebruiksnormen overtreden. Bedrijven hebben na de nadere administratieve controle een brief met voornemen tot opleggen van een boete ontvangen. Bedrijven hebben daarop de mogelijkheid om aanvullende informatie te verstrekken en/of een zienswijze

te geven. Van de mogelijkheid om een zienswijze te geven wordt door 80% van de betreffende bedrijven gebruik gemaakt. Deze procedure is inmiddels afgerond en heeft niet tot herziening geleid van het eerdere voornemen tot het opleggen van een boeten (zie tabel 2).

Status	Aantal gebruiksnormen overtreden	Aantal bedrijven
onderzoek afgesloten na informatie/zienswijze – sanctie	1 2 3	15 3 1
totaal		19

Tabel 2: Status van onderzoek naar beboeting van overtredende bedrijven met aantal overtreden gebruiksnormen. (n=19)

4 Specifieke controles (5%-controle)

4.1 Opgave percelen en gewassen

Dienst Regelingen voert een administratieve controle uit op alle perceelsopgaven. De opgegeven oppervlakte wordt getoetst aan de maximale oppervlakte van ieder topografisch perceel in het GBCS (Geïntegreerd Beheers- en ControleSysteem, IACS in het Engels). Het GBCS is opgezet volgens de specificaties van de Europese Verordening 796/2004.

Een andere belangrijke controle betreft de dubbelclaims: twee of meer bedrijven geven op gebruiker te zijn van hetzelfde perceel. Alle dubbelclaims worden onderzocht, totdat ze zijn opgelost. De perceelsopgaven en de resultaten van de controles worden verwerkt in de Basisregistratie percelen (BRP) van Dienst Regelingen. Basisregistratie percelen is een landelijk systeem van het Ministerie van LNV voor de registratie van het feitelijk gebruik van percelen landbouwgrond en natuurterrein. De gegevens uit Basisregistratie percelen worden gebruikt voor meerdere regelingen van LNV. Zo worden ze gebruikt voor de uitvoering van het mestbeleid, maar ook voor de controle van (Europese) subsidieregelingen en voor de controle van deze regelingen door de Algemene Inspectiedienst.

4.2 Opgave aantallen dieren

De identificatie & registratie van runderen op derogatiebedrijven valt onder de verplichtingen van Europese Verordening 820/97. Dienst Regelingen en de Algemene Inspectiedienst voeren controles uit op de gegevens die bedrijven in dit kader indienen. De resultaten over 2009 zijn nog niet verzameld en gerapporteerd. De resultaten over 2008 zijn wel gerapporteerd, conform Verordening 499/2004. In dat jaar werden 2.396 bedrijven met in totaal 260.095 runderen gecontroleerd.

	Aantal betrokken dieren	Aantal betrokken bedrijven
1. Verplaatsingsbeperking voor afzonderlijke runderen	10.820	1.669
Afvoerverbod voor alle runderen op het bedrijf	4.027*	125
2. Verplaatsingsbeperking (aan- en afvoer) voor alle runderen op het bedrijf	55.604*	318
3. Vernietiging van dieren	-	-
Totaal	-	-

Tabel 3: Overeenkomstig Verordening (EG) nr. 494/98 van de Commissie opgelegde sancties

* Er zit overlap tussen bedrijven en dieren bij de verschillende categorieën. Bijvoorbeeld, bedrijven met een verplaatsingsbeperking voor alle runderen op het bedrijf hebben altijd ook verplaatsingsbeperkingen voor afzonderlijke runderen en soms ook een afvoerverbod voor alle runderen op het bedrijf.

** Deze informatie is niet op deze manier verzameld.

4.3 Opgave mestproductie

Dienst Regelingen berekent de mestproductie bij graasdieren op basis van aantallen dieren en forfaits per dier. De controle op de mestproductie betekent in dit geval dus een controle op het aantal dieren. Deze controle is hierboven beschreven.

5 Fysieke controles (3%-controle)

Op ten minste 3% van de derogatiebedrijven worden fysieke controles uitgevoerd betreffende de derogatievoorwaarden. Het aantal derogatie-aanmeldingen voor 2009 bedraagt volgens de gegevens van Dienst Regelingen 23.749 bedrijven. Dit percentage komt overeen met 713 bedrijven⁵. De controles worden uitgevoerd door de Algemene Inspectiedienst.

In 2009 is op 734 bedrijven een controle afgerond waarbij de derogatievoorwaarden een onderdeel van de controle vormde. Naast deze afgeronde controles waren er op 31 december 2009 nog 70 controles in uitvoering die nog wachten op volledige afronding. In deze verslaglegging worden de resultaten uitgewerkt van de 734 bedrijven waarvan de controle in 2009 volledig is afgerond.

5.1 Samenvatting van resultaten van de uitgevoerde fysieke controles in 2009.

Van de 734 bedrijven die gecontroleerd zijn op de derogatievoorwaarden zijn in een aantal gevallen meerdere jaren bij de controle betrokken. Zo werden er 48 controles uitgevoerd op de voorwaarden voor het jaar 2007, 245 controles op de voorwaarden voor 2008 en 640 controles op de voorwaarden voor 2009. Met betrekking tot de derogatievoorwaarden 2009 dient opgemerkt te worden dat ook in 2010 hierop nog fysieke controles zullen plaatsvinden, in samenhang met een controle op de gebruiksnormen 2009.

Op 127 bedrijven zijn één of meerdere afwijkingen vastgesteld met betrekking tot de derogatievoorwaarden. Zo werd op 11 bedrijven niet voldaan aan de derogatievoorwaarden 2007, op 54 bedrijven werd niet voldaan aan de voorwaarden 2008 en op 95 bedrijven werd niet voldaan aan de voorwaarden voor 2009. In totaal 33 bedrijven voldeden niet aan de derogatievoorwaarden van twee kalenderjaren.

Indien er een afwijking wordt geconstateerd, wordt door de Algemene Inspectiedienst een rapportage opgesteld die verzonden wordt naar Dienst Regelingen van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

5.2 Uitvoering van de fysieke controles

De door de Algemene Inspectiedienst uitgevoerde fysieke controles zijn in 2009 op de volgende manieren ingestoken:

1. Steekproef derogatievoorwaarden en gebruiksnormen: In 2009 is een steekproef gedaan bij de bedrijven die zich hadden aangemeld voor de derogatie 2008 en derogatie 2009. Op deze bedrijven zijn naast de derogatievoorwaarden ook de gebruiksnormen 2008 gecontroleerd. Op basis van deze selectie zijn 102 bedrijven gecontroleerd. Daarnaast zijn er nog 11 controles afgerond van een steekproef van 2008 waardoor het totaal op 113 controles komt. De adressen voor de steekproef zijn aangeleverd door de gezamenlijke Analyse & Selectie unit van AID en DR.
2. Selectie op basis van gebruiksnormen en derogatievoorwaarden: De A&S unit maakt selecties specifiek gericht op bedrijven die vermoedelijke de gebruiksnormen hebben overschreden en die zich hebben aangemeld voor de derogatie. Voor een deel worden deze controles administratief door DR uitgevoerd. Een deel van de controles wordt door de AID fysiek gecontroleerd. De AID controleert deze bedrijven op zowel de derogatievoorwaarden als op de gebruiksnormen. Daarnaast worden er ook bedrijven in controle genomen op basis van informatie uit het controleveld, naar aanleiding van andere controles en op verzoek van Dienst Regelingen. Op basis van deze selectie zijn 119 bedrijven in 2009 gecontroleerd.
3. Selectie op basis van derogatievoorwaarden 2009: De A&S unit maakt selecties specifiek gericht op bedrijven die zich voor 2009 hebben aangemeld voor de derogatie en die de gebruiksnormen 2008 waarschijnlijk niet overtreden hebben. De AID controleert deze bedrijven fysiek op de derogatievoorwaarden 2009. In een aantal (36) gevallen had deze controle betrekking op de

---

⁵ Er zijn in totaal 23.780 aanmeldingen binnengekomen bij Dienst Regelingen. Van deze aanmeldingen waren er 31 te laat binnengekomen. Dit brengt het totaal op 23.749 controle-objecten. Een controlepercentage van 3% fysieke controles komt daarmee overeen met 713 bedrijven.

derogatievoorwaarden van 2008 die in 2009 zijn afgerond. In deze selectie zijn totaal 502 bedrijven gecontroleerd.

Bij alle fysieke controles op de derogatievoorwaarden wordt ook gecontroleerd op bodemgebruik en omvang van de veestapel. De controlebevindingen van de niet-akkoord controles worden door de AID gerapporteerd aan Dienst Regelingen.

In het navolgende worden per selectie de resultaten van de uitgevoerde controles uitgewerkt.

5.3 Steekproef gebruiksnormen en derogatie.

Door de afdeling Analyse & Selectie zijn a-select bedrijven aangeleverd uit de doelgroep "graasdierbedrijven" die zich zowel in 2008 als in 2009 hebben aangemeld voor de derogatie. Op deze bedrijven is een fysieke controle uitgevoerd op de naleving van de gebruiksnormen 2008, verantwoordingsplicht, derogatievoorwaarden 2008, derogatievoorwaarden 2009 en de administratieve verplichtingen.

Van de in totaal 113 afgeronde controles zijn op 18 bedrijven één of meerdere afwijkingen vastgesteld met betrekking tot de derogatievoorwaarden. Doordat de derogatievoorwaarden over meerdere jaren zijn gecontroleerd, werden op veel bedrijven beide jaren niet-akkoord bevonden. Dit werd veelal veroorzaakt door een soortgelijk feit. Bijvoorbeeld een onjuiste grondbemonstering in 2008 resulteerde veelal ook in een onjuiste bemonstering voor 2009 omdat een analyseverslag maximaal 4 jaar geldig is.

De geconstateerde afwijkingen inzake het niet voldoen aan de derogatievoorwaarden worden hieronder per kalenderjaar nader gespecificeerd.

5.3.1 Derogatie 2007

Op drie bedrijven is vastgesteld dat niet werd voldaan aan de derogatievoorwaarden 2007 met betrekking tot de grondbemonstering.

Van de gecontroleerde bedrijven over 2007 waarbij de gebruiksnorm ook is gecontroleerd, is bij drie bedrijven een overschrijding van de gebruiksnormen vastgesteld. Op alle drie bedrijven was sprake van een overschrijding van de gebruiksnorm dierlijke mest en daarnaast op één bedrijf ook de gebruiksnorm fosfaat en op één bedrijf ook op de stikstof gebruiksnorm.

Opgemerkt wordt dat op deze bedrijven de overschrijding van de gebruiksnormen werd veroorzaakt door het komen te vervallen van de derogatievoorwaarden en het bedrijf gehouden is aan de 170 kilogram stikstof per hectare uit dierlijke mest.

5.3.2 Derogatie 2008

Op 14 bedrijven is vastgesteld dat niet werd voldaan aan één of meerdere derogatievoorwaarden 2008 met betrekking tot de grondbemonstering, bemestingsplan of 70% grasland eis. Op sommige bedrijven werden meerdere derogatievoorwaarden niet nageleefd. De geconstateerde afwijkingen betroffen 11 maal een onjuiste bemonstering van de grond, 1 maal werd niet aan de 70% grasland eis voldaan en 10 afwijkingen hadden betrekking op het bemestingsplan. In een aantal gevallen had de betrokkene zich wel aangemeld voor de derogatie, maar in de loop van het jaar werd weer van de derogatie afgezien en bleven de bedrijven binnen de gebruiksnorm dierlijke mest van 170 kilogram stikstof per hectare uit dierlijke mest.

Van de gecontroleerde bedrijven over 2008 waarbij de gebruiksnorm ook is gecontroleerd, is bij 6 bedrijven een overschrijding van de gebruiksnormen vastgesteld. Op vijf bedrijven was sprake van een overschrijding van de gebruiksnorm dierlijke mest en op één bedrijf was sprake van een overschrijding van de stikstofgebruiksnorm. Opgemerkt wordt dat op drie van de bedrijven de overschrijding van de gebruiksnorm dierlijke mest werd veroorzaakt door het komen te vervallen van de derogatievoorwaarden en het bedrijf gehouden is aan de 170 kilogram stikstof per hectare uit dierlijke mest.

5.3.3 Derogatie 2009

Op 11 bedrijven is vastgesteld dat niet werd voldaan aan één of meerdere derogatievoorwaarden 2009 met betrekking tot de grondbemonstering, bemestingsplan of 70% grasland eis. Op sommige bedrijven werden meerdere derogatievoorwaarden niet nageleefd. De geconstateerde afwijkingen betroffen 8 maal een onjuiste bemonstering van de grond en 8 afwijkingen hadden betrekking op het bemestingsplan. In een aantal gevallen had de betrokkene zich wel aangemeld voor de derogatie maar in de loop van het jaar werd weer van de derogatie afgezien.

5.4 Selecte fysieke controles op gebruiksnormen en derogatie

De A&S unit maakt selecties specifiek gericht op bedrijven die vermoedelijke de gebruiksnormen hebben overschreden en die zich hebben aangemeld voor de derogatie. De AID controleert deze bedrijven op zowel de derogatievoorwaarden als op de gebruiksnormen. Daarnaast worden er ook bedrijven in controle genomen op basis van informatie uit het controleveld. Ook controleverzoeken van Dienst Regelingen naar aanleiding van haar administratieve controles en waarbij door de AID een fysieke controle wordt ingesteld, worden hieronder verantwoord. Op de meeste van deze bedrijven zijn de derogatievoorwaarden over twee kalenderjaren gecontroleerd en de gebruiksnormen over het afgesloten kalenderjaar.

In 2009 zijn 119 controles afgerond die binnen deze selectie(s) vallen. Op deze bedrijven zijn 37 controles uitgevoerd over de derogatievoorwaarden 2007, 97 over de derogatievoorwaarden 2008 en 72 over de derogatievoorwaarden 2009. Op 46 bedrijven zijn één of meerdere afwijkingen vastgesteld die betrekking hadden op de derogatievoorwaarden.

De geconstateerde afwijkingen inzake het niet voldoen aan de derogatievoorwaarden worden hieronder nader gespecificeerd per kalenderjaar.

5.4.1 Derogatie 2007

Op 8 bedrijven is vastgesteld dat niet werd voldaan aan de derogatievoorwaarden 2007. Op sommige bedrijven werden meerdere derogatievoorwaarden niet nageleefd.

De geconstateerde afwijkingen betroffen 4 maal een onjuiste bemonstering van de grond, 2 maal werd niet aan de 70% grasland eis voldaan en 2 afwijkingen hadden betrekking op het bemestingsplan. Op de bedrijven waarbij ook de gebruiksnormen 2007 werd gecontroleerd werd in 7 gevallen een overtreding vastgesteld met betrekking tot de gebruiksnorm dierlijke meststoffen. Deze bedrijven waren uitgegaan van een gebruiksnorm dierlijke mest van 250 kilogram stikstof per hectare per jaar maar door het feit dat zij niet aan de voorwaarden voor derogatie hadden voldaan zijn deze bedrijven afgerekend op de gebruiksnorm van 170 kilogram stikstof per hectare per jaar uit dierlijke mest. Daarnaast werden er 4 afwijkingen vastgesteld met betrekking tot de gebruiksnorm fosfaat en 5 met betrekking tot de gebruiksnorm stikstof totaal.

5.4.2 Derogatie 2008

Van de uitgevoerde controles binnen deze selectie is op 40 bedrijven vastgesteld dat niet werd voldaan aan één of meerdere derogatievoorwaarden 2008 met betrekking tot de grondbemonstering, bemestingsplan of 70% grasland eis. Op sommige bedrijven werden meerdere derogatievoorwaarden niet nageleefd.

De geconstateerde afwijkingen betroffen 18 maal een onjuiste bemonstering van de grond, 31 maal werd niet aan de 70% grasland eis voldaan en 19 afwijkingen hadden betrekking op het bemestingsplan. In een aantal gevallen had de betrokkene zich wel aangemeld voor de derogatie maar in de loop van het jaar werd weer van de derogatie afgezien en bleven de bedrijven binnen de gebruiksnorm dierlijke mest van 170 kilogram stikstof per hectare per jaar uit dierlijke mest.

Op de bedrijven waarbij ook de gebruiksnormen 2008 werd gecontroleerd werd in 10 gevallen een overtreding vastgesteld met betrekking tot de gebruiksnorm dierlijke meststoffen. In 8 van de 10 gevallen werd de overschrijding veroorzaakt doordat het bedrijf gerekend had met 250 kilogram stikstof per hectare per jaar maar door het niet voldoen aan de derogatievoorwaarden werd de gebruiksnorm

dierlijke mest voor deze bedrijven 170 kilogram stikstof per hectare per jaar uit dierlijke mest. Daarnaast werd op 2 bedrijven een afwijking vastgesteld met betrekking tot de gebruiksnorm stikstof totaal.

5.4.3 Derogatie 2009

Van de uitgevoerde controles over het jaar 2009 is op 21 bedrijven vastgesteld dat niet werd voldaan aan één of meerdere derogatievoorwaarden 2009 met betrekking tot de grondbemonstering, bemestingsplan of 70% grasland eis. Op sommige bedrijven werden meerdere derogatievoorwaarden niet nageleefd.

De geconstateerde afwijkingen betroffen 10x een onjuiste bemonstering van de grond, 17 maal werd niet aan de 70% grasland eis voldaan en 11 afwijkingen hadden betrekking op het bemestingsplan. In een aantal gevallen had de betrokkene zich wel aangemeld voor de derogatie maar in de loop van het jaar werd weer van de derogatie afgezien

5.5. Selectie op basis van derogatievoorwaarden 2009

Op basis van A&S selecties zijn er in 2009 bedrijven geselecteerd die middels een inspectie ter plaatse op de derogatievoorwaarden 2009 gecontroleerd worden. Het gaat hierbij dan om bedrijven die gelet op de analyseresultaten de gebruiksnormen in het afgesloten kalenderjaar 2008 vermoedelijk niet hebben overschreden. Op basis van deze selectie zijn in 2009 466 bedrijven gecontroleerd op de derogatievoorwaarden van het lopende kalenderjaar 2009. Daarnaast zijn er in 2009 nog 36 controles afgerond die betrekking hadden op het kalenderjaar 2008. Op deze in totaal 502 bedrijven zijn de derogatievoorwaarden gecontroleerd alsmede de controle op het grondgebruik en de omvang van de veestapel.

Bij deze fysieke controles zijn op 63 bedrijven één of meerdere afwijkingen vastgesteld met betrekking tot de derogatievoorwaarden 2009. Op 46 bedrijven heeft de afwijking betrekking op het feit dat er afwijkingen zijn geconstateerd met de grondbemonstering. Bij 10 bedrijven werd vastgesteld dat ze niet voldeden aan de 70% grasland eis. Het bemestingsplan voldeed in 44 gevallen niet aan de gestelde eisen. Als het bemestingsplan op beperkte onderdelen niet voldeed aan de eisen, kregen bedrijven circa twee weken de gelegenheid het plan aan te passen. Een aantal bedrijven maakte geen gebruik van de hersteltermijn omdat ze geen gebruik meer wensten te maken van de derogatie 2009 of er waren al andere afwijkingen vastgesteld waardoor niet aan de derogatievoorwaarden werd voldaan.

6 Kengetallen

6.1 Bemestingsgegevens derogatiebedrijven

Conform artikel 44, lid 1, van de Uitvoeringsregeling Meststoffenwet dienen landbouwbedrijven jaarlijks uiterlijk vóór 1 februari gegevens over het voorafgaande jaar aan Dienst Regelingen te overleggen die betrekking hebben op ondermeer de bemesting op het bedrijf. Gezien de omvang van deze jaarlijkse gegevensverstrekking kost het Dienst Regelingen een aantal maanden om deze gegevens in de registers op te nemen. De ervaring leert daarnaast dat een deel van de verstrekte gegevens onjuist dan wel onvolledig is. Dit kan veelal pas na contact met het betreffende landbouwbedrijf hersteld worden. De bemestingsgegevens van derogatiebedrijven over 2009 zijn om die reden nog niet beschikbaar. Nederland zal daarover rapporteren in 2011.

Voor de berekening van de bemestingsgegevens van derogatiebedrijven over 2008 is gebruik gemaakt van een aantal gegevens:

- grondgegevens
- alle diersoorten (runderen, pluimvee, varkens, konijnen, nertsen, vossen, schapen, geiten en paarden)
- voer (alleen meegenomen als er staldieren zijn)
- begin- en eindvoorraad van alle mestsoorten, voor zover bekend
- aan- en afvoer van alle mestsoorten

Mestsoort	Gebruik in kg/ha 2006	Gebruik in kg/ha 2007	Gebruik in kg/ha 2008
Fosfaat uit dierlijke mest	75,77	86,77	75,13
Stikstof uit dierlijke mest	213,67	224,13	206,51
Fosfaat uit kunstmest	8,90	5,74	6,22
Stikstof uit kunstmest	114,20	119,20	118,69
Fosfaat uit overige meststoffen	7,99	7,51	10,35
Stikstof uit overige meststoffen	10,87	14,48	9,66

Tabel 4: Gemiddeld gebruik stikstof en fosfaat op derogatiebedrijven 2006-2008.

6.2 Trends in omvang veestapel

Tabel 5 geeft de omvang van de veestapel op landbouwbedrijven in Nederland weer, voor de jaren 2002, 2004, 2006, 2007, 2008 en 2009. De getallen zijn gebaseerd op de landbouwtelling en geproduceerd door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).

De tabel laat zien dat de melkveestapel in 2009 is gegroeid. Het aantal varkens en pluimvee is in 2009 licht gestegen ten opzichte van 2008. Het aantal schapen is gedaald. Het aantal geiten is iets gestegen en het aantal vleeskalveren is nagenoeg gelijk gebleven. Het aantal overige graasdieren (vlees- en weidevee, paarden en pony's) is iets gedaald.

Diergroep	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009*
Melk- en fokvee	2.753.522	2.661.382	2.635.907	2.587.609	2.544.783	2.543.117	2.643.847	2.734.412
w.v. melk- en kalkoeien	1.485.531	1.477.766	1.470.589	1.433.202	1.419.716	1.413.166	1.466.134	1.489.071
w.v. jongvee	1.253.859	1.171.861	1.155.958	1.142.016	1.116.867	1.119.923	1.169.995	1.237.222
Schapen	1.185.916	1.184.566	1.235.865	1.362.523	1.376.444	1.369.343	1.212.956	1.116.609
Geiten	254.891	274.195	282.239	292.232	309.614	324.014	354.878	374.184
Overige graasdieren	513.006	492.572	494.402	515.776	492.525	503.347	499.431	491.982
w.v. vles - en weidevee	391.539	366.280	365.822	382.455	364.785	369.823	355.353	347.058
w.v. paarden en pony's	121.467	126.292	128.580	133.321	127.740	133.524	144.078	144.924
Varkens	11.647.677	11.169.095	11.152.500	11.311.558	11.355.967	11.662.654	12.026.467	12.186.453
w.v. vleesvarkens	5.591.044	5.367.450	5.382.515	5.504.295	5.475.689	5.558.828	5.838.974	5.872.351
Pluimvee	103.650.604	81.231.983	88.014.872	95.465.083	94.335.094	95.711.263	99.228.720	99.765.927
w.v. kippen	101.051.852	79.234.855	85.816.117	92.914.176	91.782.259	92.760.859	96.700.237	96.859.484
w.v. slachteenden	852.420	706.403	722.704	1.030.867	1.043.349	1.134.146	1.063.799	1.156.699
w.v. kalkoenen	1.450.590	1.111.930	1.238.450	1.245.420	1.139.840	1.232.354	1.044.315	1.059.693
w.v. overig pluimvee	295.742	178.795	237.601	274.620	369.646	583.904	420.369	690.051
Vleeskalveren	713.333	731.528	765.063	828.740	843.725	859.872	898.713	894.248
Overige staldieren	994.635	945.662	984.201	1.064.188	1.027.953	1.207.014	1.189.665	1.195.755
w.v. konijnen	370.872	325.124	346.719	360.473	323.507	387.101	323.044	312.077
w.v. edelpelsdieren	623.763	620.538	637.482	703.715	704.446	819.913	866.621	883.678

Tabel 5: Trends in omvang van de veestapel 2002-2009 (Bron CBS; * voorlopige cijfers).

6.3 Excretiefactoren varkens en pluimvee

De excretiefactoren voor 2009 zijn nog niet bekend. Tabel 6 geeft de factoren voor 2008. Deze zijn berekend door de Werkgroep Uniformering Mestcijfers (WUM)⁶.

⁶ De Werkgroep Uniformering Mestcijfers (WUM) is een structureel samenwerkingsverband bestaande uit vertegenwoordigers van het Ministerie van LNV, het Plabureau voor de Leefomgeving (PBL), het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), Praktijkonderzoek Veehouderij en het Landbouweconomisch Instituut (LEI). De WUM berekent elk jaar de mineralenexcretie per gemiddeld aanwezig dier.

Diercategorie	Mestproductie		Mineralenuitscheiding	
	Drijfmest kg/dier/jaar	Vaste mest kg/dier/jaar	Stikstof kg N/dier/ jaar	Fosfaat kg P2O5/ dier/jaar
Varkens				
• vleesvarkens, 20 tot 50 kg en 50 kg en meer	1200		12,9	5,0
• opfokzeugen en -beren	1300		13,5	5,9
• gedekte zeugen, zeugen bij de biggen en overige fokzeugen**	5100		30,8	14,7
• opfokberen, 50 kg en meer	1300		13,5	5,9
• dekrijpe beren	3200		235	11,7
Kippen				
• vleeskuikens		10,9	0,53	0,19
• ouderdieren van vleesrassen, jonger dan 18 weken		8,2	0,33	0,20
• ouderdieren van vleesrassen, 18 weken en ouder		20,6	1,12	0,55
• leghennen, jonger dan 18 weken:				
= dunne mest	22,5		0,34	0,17
= vaste mest		7,6	0,34	0,17
• leghennen, 18 weken en ouder:				
= dunne mest	53,4		0,75	0,39
= vaste mest		18,9	0,75	0,39
Vleeseenden en kalkoenen				
• vleeseenden		70,0	0,76	0,36
• kalkoenen		45,0	1,71	0,87

Tabel 6: Mestproductie en mineralenuitscheidingsfactoren van varkens en pluimvee (Bron WUM ; definitieve cijfers 2008)

6.4 Trends in nationale mestproductie

In overweging 12 van de derogatiebeschikking staat het volgende over de nationale productie van stikstof en fosfaat:

“Teneinde te vermijden dat door de toepassing van de gevraagde derogatie intensivering optreedt, dienen de bevoegde instanties ervoor te zorgen, dat de mestproductie, zowel wat stikstof als fosfaat betreft, het niveau van het jaar 2002 niet overschrijdt, overeenkomstig het door Nederland uit te voeren actieprogramma”.

Tabel 7 bevat de cijfers over de nationale mestproductie. Achtereenvolgens in termen van kilogrammen mest, stikstof en fosfaat. Het betreft de uitscheiding onder de staart. Er is dus niet gecorrigeerd voor stikstofverliezen die plaatsvinden in de stal en in de opslag.

De tabel weerspiegelt de ontwikkelingen in de veestapel evenals de ontwikkeling in de excretie van stikstof en fosfaat per dier. Vooral bij graasdieren varieert de uitscheiding per dier van jaar tot jaar doordat het weer de mineraleninhoud van het rantsoen beïnvloedt⁷.

⁷ De cijfers over voorgaande jaren kunnen afwijken van eerdere rapportages. Wijzigingen in de inzichten over de excreties van stikstof en fosfaat die door de WUM worden vastgesteld kunnen met terugwerkende kracht gehanteerd worden voor de berekening van de nationale productie van stikstof en fosfaat in dierlijke mest.

Mestproductie (miljoen kg)	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009*
Melk- en fokvee	47.984	47.073	48.113	47.070	46.470	46.212	47.985	49.072
Schape en geiten	1.553	1.581	1.641	1.728	1.737	1.744	1.627	1.552
Overige graasdieren ¹	5.048	4.821	4.815	4.998	4.756	4.808	4.702	4.619
Varkens	12.272	11.719	11.724	11.852	11.787	12.009	12.326	12.425
Pluimvee	1.863	1.155	1.341	1.484	1.471	1.439	1.483	1.505
Vleeskalveren	2.725	2.818	2.670	2.895	2.975	2.920	3.050	3.033
Overige staldieren	84	82	85	91	88	103	104	106
Totaal Nederland	71.529	69.247	70.390	70.117	69.284	69.235	71.277	72.312

Stikstofproductie (miljoen kg)	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009*
Melk- en fokvee	281,8	276,1	264,8	260,9	254,1	258,1	264,1	258,1
Schape en geiten	16,2	16,5	12,0	12,6	12,4	11,8	11,7	11,5
Overige graasdieren ¹	33,3	31,6	30,4	31,3	29,5	29,4	28,8	28,4
Varkens	99,1	96,8	93,7	101,2	102,4	104,8	108,8	109,7
Pluimvee	60,3	43,9	52,8	58,4	57,7	59,1	61,4	61,8
Vleeskalveren	11,4	12,1	11,1	12,2	13,0	13,9	14,2	14,1
Overige staldieren	2,3	2,2	2,2	2,3	2,2	2,4	2,4	2,4
Totaal Nederland	504,4	479,2	467,0	478,8	471,2	479,6	491,3	486,0

Fosfaatproductie (miljoen kg)	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009*
Melk- en fokvee	84,9	85,8	80,9	80,5	78,8	78,5	83,0	81,4
Schape en geiten	4,7	4,6	4,0	4,3	4,3	4,4	4,1	4,0
Overige graasdieren ¹	10,4	10,3	10,1	10,5	10,0	10,4	9,7	9,6
Varkens	39,7	38,6	37,1	41,5	42,8	42,7	45,1	45,4
Pluimvee	27,4	20,6	23,9	26,8	26,9	27,0	27,9	28,2
Vleeskalveren	4,4	4,7	4,3	4,6	5,2	5,2	5,0	5,0
Overige staldieren	1,4	1,3	1,4	1,4	1,2	1,2	1,2	1,2
Totaal Nederland	172,9	165,9	161,8	169,7	169,2	169,4	175,9	174,9

Tabel 7: Nationale mestproductie (herberekening) in miljoenen kilogram mest, stikstof en fosfaat (Bron CBS; * voorlopige cijfers).

¹ Voor alle jaren inclusief paarden en pony's en vleesvee (exclusief vleeskalveren)

In tabel 8 is de wijziging van de mestproductie in kilogrammen mest, stikstof en fosfaat weergegeven in relatie tot het referentiejaar 2002⁸.

	wijziging ten opzichte van 2002 (in procenten)						
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009*
Mestproductie	-3,2	-1,6	-2,0	-3,1	-3,2	-0,4	1,1
Stikstofuitscheiding	-5,0	-7,4	-5,1	-6,6	-4,9	-2,6	-3,7
Fosfaatuitscheiding	-4,1	-6,4	-1,9	-2,2	-2,0	1,7	1,1

Tabel 8: wijziging van de mestproductie (herberekening) in de jaren 2003-2009 in relatie tot het referentiejaar 2002 (Bron CBS; * voorlopige cijfers).

⁸ Over de overschrijding van het mestproductieplafond in 2008 is DG Milieu per brief van 27 april 2010 (kenmerk: AKV/2010/2073) separaat geïnformeerd.